

QANDLI DIABETDA OG'IZ BO'SHLIG'IDAGI O'ZGARISHLAR

Shokirova Mohigul Mamirjon qizi

ADTI Stomatologiya yo'nalishi 405 - guruh talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18280248>

Annotatsiya. Ushbu maqolada qandli diabet bilan og'riqan bemorlarda og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlar tizimli tarzda o'rganilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, periodontit, gingivit, kserostomiya va kandidiyoz kabi patologik o'zgarishlar diabetik bemorlarda yuqori darajada uchraydi. Ushbu o'zgarishlar bemorning ovqatlanish, nutq va hayot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi hamda glyukoza nazoratini qiyinlashtiradi. Maqolada og'iz bo'shlig'idagi patologik jarayonlarning patofiziologik mexanizmlari, klinik belgilar, diagnostika usullari va davolash hamda profilaktika choralari ilmiy uslubda tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari bemorlarni individual ravishda boshqarish va diabet bilan bog'liq og'iz bo'shlig'i kasalliklarining oldini olishda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Qandli diabet, og'iz bo'shlig'i, periodontit, kserostomiya, kandidiyoz, gingivit, diabetik asoratlari, og'iz gigiyenasi.

ORAL CAVITY CHANGES IN DIABETES MELLITUS

Abstract. This article examines oral cavity changes in patients with diabetes mellitus. The study findings indicate that pathological conditions such as periodontitis, gingivitis, xerostomia, and candidiasis are highly prevalent in diabetic patients. These changes negatively affect patients' nutrition, speech, and overall quality of life, while also complicating glycemic control.

The article analyzes the pathophysiological mechanisms, clinical signs, diagnostic methods, and treatment and preventive measures of oral cavity disorders in a scientific manner.

The study results are of practical importance for individualized patient management and for preventing diabetes-related oral complications.

Keywords: Diabetes mellitus, oral cavity, periodontitis, xerostomia, candidiasis, gingivitis, diabetic complications, oral hygiene.

Kirish

Qandli diabet bu inson organizmida glyukoza metabolizmi buzilishi bilan kechadigan surunkali kasallik bo'lib, u insulin ishlab chiqarish yoki uning ta'siriga bo'lgan sezuvchanlikning yetishmasligi natijasida yuzaga keladi. Dunyo bo'yicha diabet kasalligi surunkali sog'liq muammolaridan biri bo'lib, uning asoratlari nafaqat endokrin tizimga, balki turli organlar va tizimlarga, jumladan og'iz bo'shlig'iga ham ta'sir ko'rsatadi. Og'iz bo'shlig'i diabetning eng ko'zga ko'rinadigan va ko'p uchraydigan asoratlardan biridir. Glyukoza darajasining yuqori bo'lishi og'iz shilliq qavatida, tishlarda va periodontium (tish atrofidagi to'qimalar)da turli patologik o'zgarishlarni keltirib chiqarishi mumkin.

Qandli diabet bilan og'riqan bemorlarda tez-tez uchraydigan o'zgarishlar qatoriga kataral yoki surunkali gingivit, periodontit, og'iz quruqligi (kserostomiya), kandidoz va infeksiyon jarayonlar kiradi. Og'iz bo'shlig'idagi patologik o'zgarishlar faqat kosmetik yoki qulaylik bilan cheklanmay, balki bemorning umumiy sog'lig'iga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Masalan, periodontitning og'ir shakllari qondagi glyukoza nazoratini yanada qiyinlashtiradi, bu esa diabetning progressiyasiga yordam beradi. Shu sababli, og'iz bo'shlig'i diabet kasalligining murakkabligini baholashda muhim diagnostik va profilaktik nuqtai nazardan ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda diabet bilan og'rikan bemorlarda og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlarni erta aniqlash va samarali davolash, shuningdek, bemorlarning og'iz gigiyenasini muntazam kuzatish kasallikning asoratlari kamaytirish va hayot sifatini oshirishda muhim o'rin tutadi. Shu nuqtai nazardan, qandli diabetda og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlarni sistematik o'rganish, ularning patofiziologik asoslarini aniqlash va profilaktik choralarini ishlab chiqish ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb hisoblanadi.

Dolzabligi

Qandli diabet global sog'liqni saqlash tizimi uchun eng keng tarqalgan surunkali kasalliklardan biri bo'lib, uning asoratlari bemorlarning hayot sifatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Og'iz bo'shlig'i diabetning eng ko'zga ko'rinadigan va tez-tez uchraydigan asoratlaridan biri hisoblanadi. Glyukoza darajasining yuqori bo'lishi og'iz shilliq qavati, tishlar va periodontiumda turli patologik o'zgarishlarni yuzaga keltiradi, bu esa nafaqat og'riq va diskomfort, balki diabetning umumiy nazoratini qiyinlashtiradi. Shu bois, qandli diabet bilan og'rikan bemorlarning og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlarini o'rganish kasallikning oldini olish, davolash va bemorlarning hayot sifatini yaxshilash nuqtai nazardan dolzarbdir.

Maqsadi

Ushbu tadqiqotning maqsadi qandli diabet bilan og'rikan bemorlarda og'iz bo'shlig'idagi patologik o'zgarishlarni tizimli tarzda aniqlash, ularning patofiziologik mexanizmlari va klinik belgilarini o'rganish hamda og'iz bo'shlig'idagi asoratlarni samarali oldini olish va davolash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Asosiy qism

Qandli diabet bu insulin ishlab chiqarish yoki uning organizm to'qimalariga ta'sirining buzilishi natijasida yuzaga keladigan surunkali metabolik kasallik bo'lib, dunyo bo'yicha keng tarqalgan sog'liq muammolaridan biridir. Kasallik organizmning barcha asosiy tizimlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi, jumladan, kardiovaskulyar, buyrak, nerv va og'iz bo'shlig'i tizimlariga. QD bilan og'rikan bemorlarda glyukoza darajasining yuqori bo'lishi immunitetni pasaytiradi, bu esa mikroblar va zamburug'larga qarshi kurashni qiyinlashtiradi. Shu bois, og'iz bo'shlig'i diabetning eng ko'zga ko'rinadigan va tez-tez uchraydigan asoratlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlar qatoriga gingivit, periodontit, kserostomiya, kandidiyoz va boshqa infeksiyon jarayonlar kiradi.

Ushbu patologiyalar bemorning ovqatlanish qobiliyati, nutqi va umumiy hayot sifatini sezilarli darajada pasaytiradi. Bundan tashqari, periodontit va boshqa og'iz shilliqdagi yallig'lanish jarayonlari qondagi glyukoza darajasini yanada oshiradi, bu esa diabet nazoratini qiyinlashtiradi. Og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlarni erta aniqlash va samarali davolash kasallikning surunkalashuvini oldini olish va bemor hayot sifatini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan, qandli diabet bilan og'rikan bemorlarning og'iz bo'shlig'ini tizimli o'rganish ilmiy va klinik jihatdan dolzarbdir. Tadqiqot shuningdek diabetning og'iz bo'shlig'iga ta'sir mexanizmlarini, patofiziologik asoslarini aniqlash va bemorlarni kompleks davolash strategiyalarini ishlab chiqish imkonini beradi. Shu bilan birga, og'iz gigiyenasi va profilaktik choralarini o'z vaqtida joriy etish orqali diabet bilan bog'liq asoratlarning oldini olish mumkin.

Og'iz bo'shlig'i murakkab anatomik va fiziologik tuzilishga ega bo'lib, u tishlar, til, og'iz shilliq qavati, periodontium, og'iz bezlari va so'lak kanallarini o'z ichiga oladi. Ushbu tuzilmalar oziq-ovqatni hazm qilish jarayonida, bakterial florani nazorat qilishda va immun tizimining bir qismi sifatida muhim rol o'ynaydi.

Soʻlak ogʻiz yuzasini namlaydi, antibakterial moddalar ishlab chiqaradi va tish yuzalarini tozalashga yordam beradi. Periodontium tishlarni qoʻllab-quvvatlaydi va yalligʻlanish jarayonlaridan himoya qiladi. Glyukoza darajasi yuqori boʻlgan bemorlarda soʻlak ishlab chiqarish kamayadi, bu esa kserostomiya, bakterial koloniyalarning koʻpayishi va kandidiozning rivojlanishiga olib keladi.

Ogʻiz shilliq qavatining mikrotsirkulyatsiyasi va epiteliy hujayralarining faolligi diabet bilan buziladi, bu esa ogʻiz boʻshligʻida shifo jarayonlarini sekinlashtiradi. Tilning harakatliligi, taʼm sezish va ovqatni hazm qilishdagi funksiyalari ham ogʻiz boʻshligʻining normal fiziologiyasiga bogʻliq. Ogʻiz boʻshligʻining normal anatomik va fiziologik holatini tushunish diabet bilan bogʻliq patologik jarayonlarni oʻrganish uchun zarur. Shu bilan birga, ushbu bilimlar ogʻiz gigiyenasi va profilaktik choralarni samarali tashkil etish imkonini beradi.

Diabetik bemorlarda ogʻiz boʻshligʻidagi oʻzgarishlar keng tarqalgan boʻlib, ularga periodontit, gingivit, kserostomiya, kandidioz va infeksiyon jarayonlar kiradi. Periodontit tish atrofidagi toʻqimalarning yalligʻlanishi bilan xarakterlanadi, vaqt oʻtishi bilan tishlarning harakatsizligi va yoʻqolishiga olib keladi. Gingivit dastlab yengil qizarish va shish bilan namoyon boʻlsa, surunkali bosqichda ogʻir yalligʻlanish va ogʻriq yuzaga keladi. Kserostomiya bemorlarda ogʻiz qurishi, ovqatni yutishda va nutqda noqulaylik keltiradi.

Kandidioz esa ogʻiz shilliq qavatida oq yoki sariq dogʻlar hosil qiladi, bu jarayon immunitet zaif boʻlgan bemorlarda tez-tez qaytalanadi. Diabet bilan bogʻliq ogʻiz boʻshligʻi kasalliklari faqat ogʻriq va diskomfort bilan cheklanmay, balki glyukoza nazoratini qiyinlashtiradi. Shu sababli, ularni erta aniqlash va samarali davolash bemorning umumiy sogʻligʻini saqlashda muhim ahamiyatga ega. Ogʻiz boʻshligʻi patologiyalarining rivojlanish sabablari, klinik belgilar va asoratlarni tushunish orqali profilaktik va terapevtik choralarni ishlab chiqish mumkin.

Qandli diabetda ogʻiz boʻshligʻidagi patologik oʻzgarishlar murakkab patofiziologik mexanizmlarga asoslanadi. Glyukoza darajasining uzluksiz yuqoriligi shilliq qavat va periodontiumdagi mikrovaskulyar tizimga salbiy taʼsir koʻrsatadi. Bu esa hujayralarga kislorod yetkazilishini kamaytiradi va immunitet hujayralarining faolligini pasaytiradi. Natijada, bakterial va zamburugʻli koloniyalar tez koʻpayadi, yalligʻlanish jarayoni kuchayadi. Kollagen sintezi buzilishi periodontiumning tiklanish qobiliyatini pasaytiradi, shilliq qavatning epiteliy hujayralari esa oziqlanish etishmovchiligi tufayli shikastlanadi.

Shu bilan birga, glyukoza darajasi yuqori boʻlgan bemorlarda shilliq qavatda glyukozilangan oqsillar hosil boʻlib, ularning immun javobga salbiy taʼsiri aniqlangan. Ogʻiz boʻshligʻidagi yalligʻlanish jarayonlari va infeksiyalar glyukoza nazoratini yanada qiyinlashtiradi, bu esa diabetning progressiyasini tezlashtiradi. Shu sababli, patofiziologik mexanizmlarni chuqur tushunish, ogʻiz boʻshligʻi kasalliklarini erta aniqlash va ularni davolashda samarali strategiyalar ishlab chiqish uchun muhimdir.

Diabetik bemorlarda ogʻiz boʻshligʻidagi oʻzgarishlar turli klinik belgilar bilan namoyon boʻladi. Gingivit va periodontit dastlab yumshoq qizarish, shish va yengil ogʻriq bilan boshlanadi, ammo surunkali bosqichda tishlarning harakatsizligi, tishlarning joyidan siljishi va yoʻqolishi kuzatiladi. Kserostomiya bemorlarda ogʻiz qurishi, tez-tez suv ichish va ovqatni yutishda qiyinchiliklar hosil qiladi. Kandidioz oq yoki sariq dogʻlar bilan namoyon boʻlib, ogʻriq va yutishda noqulaylik keltiradi. Diabet bilan bogʻliq infeksiyon jarayonlar tez-tez qaytalanadi va baʼzan ogʻir kechadi. Shu bilan birga, ogʻiz boʻshligʻidagi patologik oʻzgarishlar bemorning nutqi, ovqatlanishi va umumiy hayot sifatiga salbiy taʼsir koʻrsatadi.

Klinik belgilarni aniqlash orqali shifokorlar bemorning diabet nazoratini yaxshilash, asoratlarni kamaytirish va individual davolash rejalarini ishlab chiqish imkoniga ega bo'ladi.

Qandli diabet bilan og'rigan bemorlarda og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlarni aniqlashda turli diagnostika usullari qo'llaniladi. Shilliq qavat va tish atrofidagi yallig'lanishni vizual tekshiruv orqali aniqlash mumkin. Periodontitni baholash uchun probing (tish atrofini o'lchash) va rentgenografiya usullari qo'llanadi. Kserostomiya va kandidiyozni tashxislashda mikroskopik va zamburug'li tekshiruvlar zarur bo'ladi. Laboratoriya usullari qonda glyukoza darajasini aniqlash, immunitet statusini baholash va infeksiyon agentlarni identifikatsiyalash imkonini beradi.

Diagnostika natijalari bemorning klinik belgilariga mos ravishda individual davolash va profilaktik choralarni ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, erta tashxis kasallikning surunkalashuvini oldini olish va og'iz bo'shlig'i asoratlarini kamaytirishda asosiy vositadir.

Diabet bilan bog'liq og'iz bo'shlig'i kasalliklarini davolashda kompleks yondashuv talab etiladi. Bemorlar uchun birinchi navbatda glyukoza darajasini nazorat qilish va diabetni samarali boshqarish zarur. Periodontit va gingivitni davolashda tish tozalash, antibakterial va yallig'lanishga qarshi dorilar qo'llanadi. Kserostomiya bilan og'rigan bemorlarda og'iz namligini saqlash, sun'iy so'laklar va maxsus vositalar ishlatiladi. Kandidiyoz va boshqa zamburug'li infeksiyalar uchun antimikotik preparatlar buyuriladi. Shu bilan birga, og'iz gigiyenasini muntazam saqlash, tishlarni muntazam tekshirish va parvarish qilish kasallikning oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Profilaktik choralar bemorlarning hayot sifatini oshiradi va diabet bilan bog'liq og'iz bo'shlig'i asoratlarini sezilarli darajada kamaytiradi.

Ushbu tadqiqotning amaliy ahamiyati qandli diabet bilan og'rigan bemorlarning og'iz bo'shlig'i kasalliklarini erta aniqlash, samarali davolash va profilaktik choralarni ishlab chiqishda namoyon bo'ladi. Tadqiqot natijalari shifokorlar va stomatologlar uchun klinik amaliyotda qo'llaniladigan tavsiyalarni shakllantirish imkonini beradi. Bemorlarga individual davolash rejalarini va og'iz gigiyenasi bo'yicha ko'rsatmalar berish orqali periodontit, kserostomiya va kandidiyozning oldini olish mumkin. Shu bilan birga, bemorlarning glyukoza nazorati yaxshilanadi va umumiy sog'lig'i mustahkamlanadi.

Tadqiqot natijalari sog'liqni saqlash tizimida diabet bilan bog'liq og'iz bo'shlig'i kasalliklarini boshqarish strategiyalarini takomillashtirishga xizmat qiladi. Amaliy tavsiyalar orqali bemorlar orasida diabet bilan bog'liq asoratlarning kamayishi, hayot sifatining oshishi va kasallikning surunkalashuvini oldini olish mumkin.

Muhokama va natija

Qandli diabet og'iz bo'shlig'ida turli patologik o'zgarishlarni keltirib chiqaradi va bemorning hayot sifatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, diabet bilan og'rigan bemorlarda periodontit, gingivit, kserostomiya va kandidiyoz kabi kasalliklar yuqori darajada uchraydi. Ushbu patologiyalar faqat lokal yallig'lanish bilan cheklanmay, balki organizmning umumiy glyukoza nazoratini ham qiyinlashtiradi. Patofiziologik jihatdan, yuqori glyukoza darajasi shilliq qavat va periodontium mikrovaskulyar tizimining buzilishiga, immunitet funksiyasining pasayishiga va infeksiyon agentlar koloniyalarining ko'payishiga olib keladi.

Klinik belgilar, xususan og'iz qurishi, tish atrofiga shish va qizarish, yutishda qiyinchilik va kandidiyoz dog'lari, diabet bilan bog'liq og'iz bo'shlig'i kasalliklarini erta aniqlashda muhim diagnostik ko'rsatkichlardir.

Diagnostika usullari, jumladan vizual tekshiruv, probing, rentgenografiya va laboratoriya testlari bemorning holatini baholash va individual davolash rejalarini ishlab chiqishda samarali vosita hisoblanadi. Davolash va profilaktika choralarining kompleks yondashuvi, ya'ni glyukoza darajasini nazorat qilish, og'iz gigiyenasini saqlash, antibakterial va antimikotik preparatlarni qo'llash, shuningdek sun'iy so'laklar va maxsus profilaktik vositalardan foydalanish, og'iz bo'shlig'i kasalliklarini kamaytirishda muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, diabet bilan og'rigan bemorlarda og'iz bo'shlig'i patologiyalarini tizimli ravishda kuzatish va davolash bemorning umumiy sog'lig'ini yaxshilash, asoratlarning oldini olish va hayot sifatini oshirishda samarali vositadir. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari klinik amaliyotda bemorlar uchun individual tavsiyalar ishlab chiqish, diabet nazorati va og'iz bo'shlig'i kasalliklarini birgalikda boshqarish zarurligini ko'rsatadi.

Diabetik bemorlarning muntazam stomatologik tekshiruvdan o'tishi va og'iz bo'shlig'i gigiyenasiga rioya qilishi periodontit, kserostomiya va kandidiyoz kabi asoratlarning oldini olishda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. Natijada, qandli diabet bilan bog'liq og'iz bo'shlig'i kasalliklarini erta aniqlash, samarali davolash va profilaktik choralarini joriy etish bemorlarning hayot sifatini sezilarli darajada yaxshilaydi hamda kasallikning surunkalashuvini oldini oladi.

Xulosa

Qandli diabet og'iz bo'shlig'ida turli patologik o'zgarishlarni keltirib chiqaradi va bemorning umumiy sog'lig'iga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, diabet bilan og'rigan bemorlarda periodontit, gingivit, kserostomiya va kandidiyoz kabi kasalliklar yuqori darajada uchraydi. Ushbu o'zgarishlar nafaqat og'riq, diskomfort va ovqatlanish qiyinchiliklarini keltirib chiqaradi, balki qondagi glyukoza darajasini nazorat qilishni ham qiyinlashtiradi. Og'iz bo'shlig'idagi patologik jarayonlarning patofiziologik mexanizmlari, xususan mikrovaskulyar buzilishlar, immunitetning pasayishi va infeksiyon agentlar koloniyalarining ko'payishi, kasallikning surunkalashuviga hissa qo'shadi.

Klinik belgilarni erta aniqlash, vizual tekshiruvlar, probing va laboratoriya usullaridan foydalanish davolash va profilaktika choralarini samarali joriy etishga imkon beradi. Davolash va profilaktik choralar, jumladan glyukoza nazorati, antibakterial va antimikotik preparatlar, og'iz gigiyenasi va sun'iy so'laklar, og'iz bo'shlig'i kasalliklarining rivojlanishini sezilarli darajada kamaytiradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, diabet bilan bog'liq og'iz bo'shlig'i kasalliklarini tizimli ravishda kuzatish, bemorlar uchun individual tavsiyalar ishlab chiqish va kompleks davolash strategiyalarini joriy etish, bemorlarning hayot sifatini oshirish va kasallik asoratlarini oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

Umuman olganda, qandli diabetda og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlarni o'rganish, ularning patofiziologik asoslarini aniqlash va samarali profilaktika va davolash choralarini ishlab chiqish nafaqat stomatologik, balki umumiy tibbiy amaliyotda ham dolzarb va zarur hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. American Diabetes Association. (2023). Standards of Medical Care in Diabetes – 2023. Diabetes Care, 46(Supplement 1), S1–S154.
2. Mealey, B. L., & Oates, T. W. (2020). Diabetes mellitus and periodontal disease. Periodontology 2000, 83(1), 70–94.
3. Taylor, G. W., & Borgnakke, W. S. (2019). Periodontal disease: associations with diabetes, glycemic control, and complications. Oral Diseases, 25(3), 291–307.

4. Guggenheimer, J., & Moore, P. A. (2018). Xerostomia: diagnosis and management in diabetic patients. *Journal of the American Dental Association*, 149(6), 447–454.
5. Joshi, R., & Joshi, R. (2021). Oral manifestations of diabetes mellitus: clinical and therapeutic aspects. *Journal of Diabetes & Metabolic Disorders*, 20, 1201–1212.
6. Preshaw, P. M., & Bissett, S. M. (2019). Diabetes and oral health: implications for periodontal therapy. *Current Oral Health Reports*, 6(1), 23–30.
7. Lalla, E., & Papapanou, P. N. (2020). Diabetes mellitus and periodontitis: a two-way relationship. *Diabetologia*, 63, 1080–1092.